

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANI SAYIN ERTUĞRUL GÜNAY'A AÇIK MEKTUP

Sayın Bakanımız,

2005 yılında yürürlüğe giren 5366 sayılı Kentsel Yenileme Yasası, özellikle İstanbul'da, tarihi bölgelerin ve yapıların korunması karşısındaki en büyük tehdit olmayı sürdürmektedir.

Yasanın çıkarılmasının ardından Sulukule, Fener-Balat, Tarlabası gibi kentsel sit alanları yenileme alanı ilan edilmiş ve bu bölgelerin "*gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilmesi*" öngörülmüştür.

"*Yıpranan tarihi ve kültürel varlıkların yenilenerek korunması*"nı öngören yasaya göre, bu yenileme eyleminin gerekçesi "*tabii afet risklerine karşı tedbirler*" alınması, başka bir deyişle, deprem hasarlarına karşı tarihi yapıların sağlamlaştırılmasıdır. Yakın gelecekte İstanbul'da meydana gelmesi beklenen şiddetli bir depremin yarattığı endişe nedeniyle, bu gerekçe kamuoyunda yandaşlar da bulmuştur. Ne var ki, yasa ve bağlı uygulamalar incelendiğinde, asıl motivasyon olan rant sağlama beklentisinin, bu masum gerekçenin ardına gizlendiği izlenimi ağır basmaktadır.

Kentsel yenileme yasasının en çarpıcı ve geri dönüşü olmayan uygulamalarından biri, yenileme alanı ilan edilerek tüm sosyal, kültürel ve fiziksel dokusuyla birlikte "*imha edilen*" Sulukule yerleşmesidir. Kentin Fatih döneminden bu yana en eski sakinlerinden olan bir etnik grubu daha konforlu bir yaşam standardı vaadiyle kent dışına süren vahim bir karar alınmıştır. Yerlerinden edilen Sulukule sakinlerinin, yüzyıllardır üzerinde yaşadıkları, kendine özgü nitelikleri ve kuşkusuz önemli sorunları da olan mahallesi, yörenin geleneksel morfolojisini esas alan uygun bir sağlıklılaştırma projesiyle korunmak yerine hoyratça ortadan kaldırılmış, anonim, sıradan bir yapılaşma için bir arsaya dönüştürülmüştür. Mimari koruma alanında 2003 yılından beri giderek daha çok kabul gören soyut miras kavramı da, bu uygulamayla göz ardı edilmiştir. Yeni inşa edilen yapıların, İstanbul'u UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde temsil eden 5. yüzyıl surlarına neredeyse bitişmesi de, kabul edilemez bir hatadır.

İstanbul'un yenileme alanı ilan edilen bir başka Dünya Mirası sitesi, Süleymaniye bölgesidir. 1985 yılında kavuştuğu Dünya Mirası statüsüne rağmen, onyıllardır süren ihmaller, yasadışı uygulamalar ve niteliksiz restorasyonlar nedeniyle ahşap konut örneklerini ve dokusunu büyük ölçüde kaybeden, ancak kentin ve ülkenin en değerli külliyelerinden birini barındıran

bölgeyi sıhhileştirme adına, tescilli sivil mimarlık örneklerinin bir bölümünü restore ederken, ortadan kalkmış olanları yeniden inşaaya dayanan bir anlayış hakim olmuştur. Eski fotoğraf ve belgelere dayandırılan restitüsyon projeleri uyarınca yapılması planlanan rekonstrüksiyonlar ya da geleneksel Türk konutundan esinlenen yeni tasarımların, semte yabancılaşan, kopya ve yapay bir fiziksel çevrenin oluşmasına katkıda bulunmasından endişe edilmektedir.

Etaplandırılarak uygulanmak istenen bu projenin, neredeyse yarım yüzyıl önce Venedik Tüzüğü ile kabul edilen en temel koruma ilkeleriyle bile çeliştiğini; modern ve çağdaş olduğu öne sürülen uygulamaların, gerçekte modası geçmiş, çağdışı bir anlayışı yansıttığını söylemek, sanırız yanlış olmayacaktır.

Tarlabaşı için hazırlanan yenileme avan projeleri, açılan sergi ve düzenlenen çeşitli toplantılar nedeniyle daha çok bilgi sahibi olunan bir müdahale alanıdır.

Tarlabaşı yenileme alanında yapılması öngörülenler, ICOMOS'un 1987 tarihli Tarihi Kentler ve Kentsel Alanları Koruma Tüzüğü'nde (Washington Tüzüğü) belirtilen "*Yeni binalar yapılması gerektiğinde veya eskileri uyarlanırken, mevcut mekansal oluşum saygı görmeli, özellikle ölçek ve parsel boyutuna dikkat edilmelidir.*" ilkesine tümüyle aykırıdır. Sosyal anlamda "soylulaştırma/gentrification" yoluyla, Tarlabaşı'nı yeni sakinlerine pazarlamayı hedefleyen bu projenin, paradoksal bir biçimde kentin değerli bir bölgesini soysuzlaştıracağı açıktır. Tarlabaşı'nın mevcut mekansal oluşumuna yabancı bir yapılaşma yalnız koruma ilkeleriyle çelişmekle kalmamakta, bölgedeki yapı sahiplerini yerlerinden ederek ya da kazanılan ek alanlardaki haklarından yoksun bırakarak, bir insan hakları ihlaline de neden olmaktadır.

2003-2008 yılları arasında başarıyla gerçekleştirilen ve UNESCO raporlarında da övgüyle anılan bir rehabilitasyon programının ardından, Fener ve Balat bölgelerinin de Yenileme Alanı ilan edilmesi büyük bir şaşkınlıkla karşılanmıştır. Avrupa Birliği ile Fatih Belediyesi'nin ortak çalışması ve özverili bir ekibin emekleri sayesinde özgün özellikleriyle korunan yapıları da gözden çıkaran yenileme projesi, yalnız koruma açısından değil, ulusal servetin boşa harcanması nedeniyle de eleştirilere konu olmaktadır.

Yenileme projeleri dışında, İstanbul Tarihi Yarımadası'nı ve tüm sit alanlarını tehdit altında bırakan bir başka uygulama, ulaşımı rahatlatmak amacıyla geliştirilen projelerin sonuçlarıdır. 1980'li yıllarda Boğaz'da yalıların önünden geçirilen "kazıklı yollar" Boğaz kıyılarının eşsiz güzelliğini nasıl gölgelemişse, kent yaşamında kuşkusuz çok önemli bir işlevi olan metronun Tarihi Yarımada'ya bağlanması için açılan tüneller ve özellikle Haliç bağlantısını sağlamak üzere tasarlanan köprü de, Dünya Mirası bir alanda büyük tahribat tehdidi oluşturmuştur.

UNESCO'nun uyarısı üzerine, bu köprünün Süleymaniye Camii'nin eşsiz silueti üzerindeki ezici etkisini giderme yolları aranmaktadır.

Asya ve Avrupa yakalarını deniz altından birbirine bağlayacak lastik tekerlekli tüp geçiş projesinin uygulanması durumunda, Tarihi Yarımada'nın uğrayacağı geri dönüşsüz zararlar da bilindiği gibi bir süredir meslek odaları ile ilgili sivil toplum kuruluşları bünyesinde tartışılmaktadır. Ne var ki, kamuoyunun, gerek yenileme uygulamalarından, gerek ulaşım sorunlarını çözmek adına tasarlanan projelerden basın-yayın organları aracılığıyla kısmen haberdar olması, kent sakinlerini karar süreçlerinin dışına iterek, en temel demokratik haklarından birini kullanmaktan yoksun bırakmıştır. Yenileme yasası ya da ulaşım planlaması uyarınca hangi bölgelere, ne gibi müdahalelerde bulunulacağı konusunda şeffaf olunmadığı, yetkililer açıkça ve ayrıntılı bilgi vermediği için "duyum"larla yetinme söz konusudur.

Sayın Bakanımız,

Tarihi bir yapının yalnız kabaca biçimini sürdüren yeniden yapım uygulamalarının bir "koruma" eylemi sayılmayacağı artık tartışmasız kabul edilmektedir. 2. Dünya Savaşı sonrasında, bombalar altında kalarak ortadan kalkan kent dokularının, ulusal kimliklerin yeniden inşası ve toplumsal psikolojinin yükseltilmesi amacıyla, belgelere dayanılarak yeniden yapılması, yerleşik koruma ilkelerine uymasa ve özgünlük kriterlerini karşılamasa da, dönemin koşulları içinde kabul görmüştür. Ülkemizin yıkıcı bir savaş ertesindeki uygulamalara mahkûm edilmesine, hiçbir meslek insanı ve bilinçli kentli ortak olmamalı, rıza göstermemelidir.

Yıpranan kent dokularını yenilemek üzere yapılan müdahaleler, İstanbul gibi çeşitli ve zengin kültür ve mimarlık katmanlarını barındıran bir kentte, bu katmanların göz ardı edilerek silinmesi anlamına gelecektir. Öte yandan, kente anlam ve zenginlik kazandıran ve kenti biricik kılan yerel renkleri de bir bir ortadan kalkmış olacak, bir anlamda, renksiz, ruhsuz ama derli toplu ve steril görünen bir İstanbul inşa edilmiş olacaktır.

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi ICOMOS'un Türkiye Milli Komitesi olarak, yukarıda sıraladığımız sorunlara duyarsız kalmayacağınıza inanıyor, Türkiye'nin tarihi yerleşmelerini ve özellikle İstanbul'u tüm renk ve doku değerleriyle birlikte korumak için verdiğimiz çabalara desteğinizi bekliyoruz.

ICOMOS Türkiye Milli Komitesi Yönetim Kurulu adına

Prof. Dr. Nur AKIN